

УДК 32.303
ББК 66.3 У5

Василь Климончук
Олександра Арделі

ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР

Автори статті розглядають особливості демократичної трансформації у країнах Центрально-Східної Європи. Зміни, які сталися в кінці ХХ – на початку ХХІ століття ознаменовані низкою якісних трансформацій у політичному житті країн Центрально-Східної Європи. Поширення Європейського Союзу на схід спільним для всіх країн регіону виступає прискорення процесу трансформації влади із національної держави у транснаціональні мегаструктури, політичні центри та наднаціональні органи. Інтеграційні та демократичні процеси зумовили зміну низки внутрішньополітичних атрибутів, створення нових постматеріальних соціополітичних поділів, становлення ефективніших інституціоналізованих партійних і виборчих систем, конструювання злагоджених механізмів практичного втілення норм конституційної інженерії, втілення принципів ефективного урядування через розвиток таких нових політичних інститутів та інституцій як: глава держави, виконавча влада, уряд, суд, парламент, парламентаризм.

Ключові слова: демократія, політичні трансформації, консолідація демократії, громадянське суспільство, політичні інститути, партійне будівництво.

Перехід від авторитарного/посттоталітарного комуністичного (чи соціалістичного) суспільства до режиму, з якого розпочалася політична трансформація країн Центрально-Східної Європи до ринкового і демократичного суспільства, був складним. Це відповідно наклало свій відбиток на політичні процеси у регіоні. На трансформацію політичних систем держав ЦСЄ впливають процеси глобалізації та регіоналізації. У науковому співтоваристві не існує єдиної точки зору на причини глобалізації. Економісти стверджують, що глобалізація є результатом транснаціоналізації фінансових ринків. Культурологи вважають, що глобалізація пов'язана з вестернізацією культури. На думку політологів, її причиною є експансія «демократичних цінностей».

Незаперечним є лише визнання глобалізації об'єктивним процесом, що має системний характер та охоплює всі сфери суспільного життя. В результаті глобалізації світ стає більш пов'язаним і більш залежним від усіх його суб'єктів.

Динаміка політичних процесів в країнах Центрально-Східної Європи впродовж останніх років засвідчує поліваріантність шляхів і результатів демократичних трансформацій. Маючи ряд спільних характеристик і ключових цілей на початковому етапі трансформації не всі країни регіону продемонстрували позитивну динаміку та лінійний шлях розвитку, не всі досягли рівня консолідованої демократії і повністю реалізували свій потенціал. В умовах сучасних глобальних викликів, світових криз, внутрішніх проблем ЄС, молоді демократії стикаються з новими викликами та загрозами. На теперішньому етапі в країнах ЦСЄ спостерігаються суперечливі процеси, неліберальні тенденції розвитку, що створюють певну напругу та настороженість в демократичній спільноті.

Саме країни Центральної та Східної Європи, які приєдналися до Європейського Союзу, після краху радянської, комуністичної ідеології та розпаду організації країн економічної співдружності створили окремий регіон та пройшли етапи формування національних систем влади у відповідності до європейських стандартів молодій демократії. Досвід цих країн є найбільш цікавим для України, адже країни Центральної

Європи, які в межах регіону ЦСЄ утворили власну субрегіональну геополітичну єдність – Вишеградську групу, вважається один з най більш вдалим на шляху розбудови національних систем влади. Такі країни як Румунія і Болгарія є ментально близькими до українського суспільства, а політичні процеси, що відбувалися в цих країнах на шляху до реформ мають багато спільного з українськими реаліями. Словенія має досвід успішних реформ у галузі адміністративно - територіального управління, люстрації та боротьби з корупцією, а досвід Хорватії корисним для України з огляду методології вступу до ЄС.

Постановка проблеми. Реформування політичних систем, зміни в політичному житті східноєвропейських країн пов'язаний з більш-менш м'яким поваленням комуністичних режимів наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років. Майже 30 держав Центральної, Східної Європи та Азії у цей період часу стали на шлях демократичного транзиту. Більш ніж за тридцять років суспільних перетворень посткомуністичні країни досягли різних результатів: від «ефективної та успішної демократизації» (Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина), «сег-ментарної демократії» (Грузія, Молдова, Україна) до «консолідованої автократії» (Білорусь, Росія, Туркменістан, Таджикистан, Узбекистан).

Варто зазначити, що майже всі держави, які досягли найбільших успіхів на шляху демократизації політичних систем, лібералізації національних економік, формувались в межах локальної європейської (як частини Західної) цивілізації. Саме в країнах Центрально-Східної Європи розпочалися якісні зміни в політичній та суспільно-економічній конструкції, чим було зумовлено розширення та поглиблення рівня власної самодостатності. Разом з цим започатковані спочатку демократизаційні процеси часто були змінені на авторизаційні, унаслідок чого втрачено цілісність розуміння напрямку розвитку політичних подій і практик, інститутів та процесів. Все це призвело до суттєвих і неоднозначних змін, які тривають по даний час і потребують глибокого наукового аналізу та дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика політичних трансформацій на постсоціалістичному просторі розглядалися, зокрема, у працях З. Бжезинського, С. Ліпсета, С. Хантингтона, М. Ільїна, І. Кудряшової, А. Мельвіля, М. Миронюка, Д. Стукала та інших. Питання формування сучасних політичних просторів, що мають певні спільні риси функціонування політичних систем та сповідають єдині геополітичні цілі, досліджувалися П. Андерсоном, Н. Бреннером, П. Бурдье. Теоретичні та емпіричні аспекти суспільно-політичних трансформацій країнах ЦСЄ розглянуто в працях українських дослідників: О. Бабкіної, В. Бортнікова, О.Брусилівської, В. Бурдяк, В. Бусленко, Є. Головахи, В. Горбатенка, Н.Голуб'як, В. Денисенка, Г. Зеленько, І. Кресіної, А. Колодій, Ю. Мацієвського, М. Михальченка, М.Лендєл, В. Литвина, С. Наумкіної, Ю. Остапця, А. Романюка, Н. Ротар, Ф. Рудича, О. Фісуна, Г. Шипунова та ін.

Мета статті. Метою дослідження є комплексний аналіз еволюції моделі суспільно-політичного розвитку в країнах Центрально-Східної Європи. Дослідити оновлення політичних інститутів в державах Східної Європи наприкінці ХХ століття та в період набуття ними повноправного членства в ЄС. Обґрунтувати потребу необхідності використання досвіду цих країн при проведенні комплексних політичних реформ в Україні, яка на теперішній час значно відстала від колишніх членів «соціалістичного табору» в процесах демократизації політичної системи. Адже саме демократизація політичної системи є однією з передумов майбутньої інтеграції України в Європейське співтовариство. Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання таких завдань: висвітлити сучасний стан наукової розробки проблематики

суспільно політичного розвитку країн ЦСЄ, проаналізувати основні проблеми дослідження посткомуністичних трансформацій у країнах Центрально-Східної Європи й визначити оптимальні теоретико-методологічні підходи до аналізу еволюції моделі суспільно-політичного розвитку, дослідити суспільно-політичні зміни в країнах ЦСЄ в умовах краху комуністичного режиму та «федерального» етапу системних трансформацій. Сучасні трансформаційні перетворення в країнах Центральної і Східної Європи, зокрема зміни у системі влади та поява і функціонування нових політичних інститутів.

Результати дослідження. Зміни, які сталися в кінці ХХ – на початку ХХІ століття ознаменовані низкою якісних трансформацій у політичному житті країн Центрально-Східної Європи. Поширення Європейського Союзу на схід спільним для всіх країн регіону виступає прискорення процесу трансформації влади із національної держави у транснаціональні мегаструктури, політичні центри та наднаціональні органи. Інтеграційні та демократизаційні процеси зумовили зміну низки внутрішньополітичних атрибутів, створення нових постматеріальних соціополітичних поділів, становлення ефективніших інституціоналізованих партійних і виборчих систем, конструювання злагоджених механізмів практичного втілення норм конституційної інженерії, втілення принципів ефективного урядування через розвиток таких нових політичних інститутів та інституцій як: глава держави, виконавча влада, уряд, суд, парламент, парламентаризм. [5, с. 5].

Перехід від авторитарного/посттоталітарного комуністичного (чи соціалістичного) суспільства до режиму, з якого розпочалася політична трансформація країн Центрально-Східної Європи до ринкового і демократичного суспільства, був складним. Це відповідно наклало свій відбиток на політичні процеси у регіоні. На трансформацію політичних систем держав ЦСЄ впливають процеси глобалізації та регіоналізації. У науковому співтоваристві не існує єдиної точки зору на причини глобалізації. Економісти стверджують, що глобалізація є результатом транснаціоналізації фінансових ринків. Культурологи вважають, що глобалізація пов'язана з вестернізацією культури. На думку політологів, її причиною є експансія «демократичних цінностей» [6, с. 14].

Незаперечним є лише визнання глобалізації об'єктивним процесом, що має системний характер та охоплює всі сфери суспільного життя. В результаті глобалізації світ стає більш пов'язаним і більш залежним від усіх його суб'єктів. У політиці глобалізація полягає в послабленні національних держав, трансформації їх політичних систем у напрямі уніфікації політичних режимів, формуванні єдиних стандартів функціонування інститутів політичних систем, тотальній імплементації норм міжнародного права у національні правові системи.

Так, на думку С. Наумкіної, глобалізація – якісно самостійна, складна система явищ і відносин, цілісна в своїй системності, але внутрішньо вельми суперечлива. Глобалізація (як глобальний процес) зачепила повної мірою лише такі галузі, як світові інформаційні мережі, банківсько-фінансова сфера, діяльність транснаціональних корпорацій, а в геополітичному плані обмежилась ареалом найбільш розвинутих країн. Становленню транснаціональних політичних, економічних і культурних просторів сьогодні протистоять міцні центробіжні тенденції [4, с. 128].

Ще однією із сучасних тенденцій розвитку держав є регіоналізація, сутність якої полягає в переміщенні центру прийняття політичних рішень на рівень регіонів. Як наслідок, поглиблення демократизації суспільства, з одного боку, та посилення сепаратистських настроїв, з іншого боку. Історичний досвід свідчить про те, що політичні системи розвиваються у нелінійному форматі. Ключовим поняттям

політичних змін в посткомуністичних державах є поняття демократичного транзиту – переходу від авторитаризму до демократії.

Перший – криза авторитарного режиму та його лібералізація. Криза диктатури може мати як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні причини. Ослаблення легітимності режиму або її втрата є важливою складовою політичної кризи. Зниження легітимності відбувається не тільки на рівні широких верств населення, але й на рівні еліт. На цьому етапі формується відкрита опозиція режиму, що призводить до створення конкурентного політичного середовища.

Другий етап – встановлення демократії. Основним процесом на цьому етапі є інституціалізація демократичних механізмів державної влади. Важливе значення набуває процедура розробки конституції та прийняття нового виборчого законодавства. Невід’ємною складовою демократизації влади виступає вибудовування ефективного механізму «стримувань і противаг». Нарешті, завершальним етапом легітимації нової політичної системи є реалізація принципу верховенства права у діяльності всіх політичних інститутів.

Для держав Вишеградської групи характерним є «реформістський» перехід, який передбачає не тільки активність політичних еліт, але й широку включеність в політичні процеси різних верств населення. Крім того, трансформація політичних систем у Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині супроводжувалась глибоким реформуванням адміністративно-територіального устрою, що привело до створення ефективної моделі децентралізованої держави та утвердження територіальної громади як самостійного політичного актора. Є підстави стверджувати, що адміністративно-територіальні реформи до яких звернулися країни Центральної та Східної Європи після здобуття незалежності та оголошення свого прагнення щодо інтеграції в Європейський Союз, відбувалося в контексті західноєвропейської політики регіонального розвитку[3, с.267].

Розгляд тенденцій трансформації конституційного законодавства в державах Центральної та Східної Європи дає змогу зробити висновок про домінування двох моделей реформування – моделей реконструкції та демонтажу. Реконструкція передбачає звільнення конституційних норм від фіктивності, наповнення їх реальним змістом, що відображає фактичні суспільні відносини, а також ефективними механізмами реалізації. Демонтаж, у свою чергу, передбачає максимально можливу відмову від конституційних доктрин комуністичного минулого та формування нових інститутів. Це процес швидкої заміни конституцій тривалої адаптації до оновлених «правил гри» у політичній сфері. У моделі реконструкції адаптація направлена не на пристосування інституційної системи до нових конституційних норм, а, навпаки, на законодавче утвердження існуючих політичних практик. Результатом трансформації в обох варіантах є розробка нового конституційного законодавства, що відповідає потребам демократичного суспільства, але більш ефективним є шлях демонтажу.

Основна відмінність між східно і центральноєвропейськими ареалами полягає в тому, що у колишніх республіках СРСР на відміну від сусідів, практичне використання демократичних форм волевиявлення ускладнюється колізіями з іншими правовими актами, авторитарними, авторитарними інструментами стримування чи спрямування народної ініціативи, застосування її владою для своїх корпоративних цілей. [2, с. 281].

Для держав Вишеградської групи слід виділити також спільні риси партійного будівництва. Більшість політичних партій у країнах Центральної та Східної Європи вирізняє відносно низька ідеологізація при помітному відчуженні громадян від політичних процесів, що створює певні загрози демократичної деформації.

Ще однією спільною рисою політичних трансформацій у державах Центральної та Східної Європи є зовнішньополітична стратегія, яка дає підстави вважати ці країни окремим єдиним політичним простором в межах Європейського Союзу. Формування єдиної Європи, процеси глобалізації в сучасному світі повністю змінили погляди на простір та територію. З'ясувалось, що на одній території можуть функціонувати різні рівні управління. Дослідники європейської інтеграції нараховують декілька таких політичних просторів в межах Європейського Союзу. Успішність та незворотність демократичних перетворень в країнах Центрально-Східної Європи визначалися саме характером відносин основних політичних акторів – влади та опозиції [1, с.7]. Регіон слід розглядати як єдиний цілісний простір, однорідний за певними критеріями та такий, що відрізняється від інших політичних просторів саме за цими критеріями [8, с. 36].

Досліджуючи особливості єдиної зовнішньополітичної стратегії держав Вишеградської групи, необхідно виділити чотири етапи розвитку зовнішньої політики посткомуністичних держав Центральної та Східної Європи. Перший етап охоплює події трансформації зовнішньополітичного курсу в умовах зламу системи «реального соціалізму». Характерною ознакою цього етапу стала ідеологізація зовнішньополітичних цінностей. Другий етап пов'язаний з утвердженням посткомуністичних держав регіону як самостійних учасників світової політики. На третьому етапі, що характеризується інтенсифікацією зусиль з євроатлантичної інтеграції, ідеологічний вплив на зовнішньополітичний курс держав Центральної та Східної Європи почав слабшати, більш популярними стали ідеї прагматизму в умовах економічного зростання. Цей етап завершився вступом держав Вишеградської групи до Європейського Союзу у 2004 році. Четвертий етап слід розглядати як спробу створити самостійний «політичний формат» в межах ЄС.

Аналізуючи тенденції та зміст демократичного транзиту у державах Балтії, необхідно визначити нормативну основу політичної трансформації, а саме конституційні засади реформування політичних систем у цих країнах. На теренах колишнього СРСР саме прибалтійські республіки першими розпочали шлях до цінностей «західного світу». Такий вибір має глибокі історичні та цивілізаційні коріння. Прийняття у цих країнах новітніх, європейських за змістом конституцій (окрім Латвії, в якій поетапно модернізувались окремі положення Конституції 1922 року) стало передумовою швидкої та ефективної перебудови політичних систем. Важливо підкреслити, що демократичні реформи у прибалтійських державах отримали масову соціально-психологічну підтримку різних верств населення. Отже, у суспільстві сформувалась правосвідомість соціальної згоди, яка виступила «рушійною енергетикою» трансформаційних політичних процесів. За таких умов конституційні норми мають ознаки реальної, а не фіктивної (як, наприклад, в Україні та Російській Федерації) Конституції.

Слід зазначити, що вже на початку 90-х років минулого сторіччя у Прибалтійських країнах сформувався полікратичний тип форми держави, головними ознаками якого є «м'який» поділ державної влади (характерний для змішаних та парламентських республік), домінування інтересів середнього класу у розробці моделей політичної та економічної систем, багатопартійність, ефективні механізми захисту прав і свобод людини.

Наприкінці ХХ сторіччя прибалтійські країни – Латвія, Литва та Естонія – створили самостійний, окремий від інших держав колишнього СРСР, єдиний політичний простір. Серед особливостей такого простору слід назвати спільність геополітичних інтересів, пов'язаних із вступом у Європейський Союз і

Північноатлантичний Альянс та максимальним відокремленням від будь-яких політичних, економічних, військових союзів, що створюються державами колишнього СРСР. У 2004 році Прибалтійські держави стали повноправними учасниками Європейського Союзу, що вплинуло на певну трансформацію політичних і правових систем цих країн у напрямі уніфікації політичних інститутів та нормативно-правових актів до європейських стандартів. Із вступом до ЄС Латвія, Литва та Естонія стали частиною європейського правового простору, котрий слід розглядати як середовище, в якому за допомогою правових інструментів формується самостійна наднаціональна правова система. Водночас держави, які функціонують в європейському правовому просторі, мають поділяти всю сукупність демократичних цінностей, що сприятиме виробленню різноманітних форм їх взаємодії, дасть змогу зберегти блення правових форм співробітництва держав Європи [8, с. 143] .

Якщо звернутись до аналізу демократичного транзиту у державах Центральної та Східної Європи (Угорщини, Словаччини, Чехії, Польщі, Литви, Латвії, Естонії), можна окреслити певні спільні особливості. По-перше, передумовою ефективності політичних реформ у вказаних країнах стало синхронне проведення економічних, ринкових за змістом, реформ. По-друге, соціальною основою (новою політичною елітою) економічної системи виступив середній клас, який став рушійною силою формування політичної системи. У сфері конституційно-правового регулювання були здійснені зміни в напрямі нормативної формалізації демократичних принципів функціонування суспільства . Як наслідок, у державах ефективно викорінюється корупція, контроль за виконавчою владою здійснює неза-лежний суд, у суспільстві утверджуються пра-вові за своїми принципами закони. Тобто існує певний алгоритм результативності політичних реформ при переході держав від авторитаризму до демократії.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Майже три десятиліття демократичних трансформацій у регіоні Центрально-Східної Європи збагатили політичну науку як в емпіричному, так і теоретичному плані. Посткомуністичні трансформації зумовили переосмислення парадигмальних основ транзитології та вдосконалення її методологічного інструментарію.

Багатоманіття національних позитивних моделей зумовило розширене та гнучке розуміння сучасного призначення транзитології в контексті пояснення структури та логіки демократичних трансформацій. Кожне транзитивне суспільство формує свою національну модель переходу до демократії з визначеними особливостями, аналізу яких повинна бути приділена дослідницька увага, поряд зі зваженим використанням загальноприйнятих положень і універсальних схем.

Перехід до демократії в ЦСЄ відбувся в рамках глобального процесу демократизації, тому відображав загальні транзитивні риси та закономірності властиві посткомуністичним суспільствам. Тому саме належність країн Центральної та Східної Європи в минулому до «соціалістичного табору» обумовила наявність в неї наступних типових посткомуністичних характеристик : невідповідність політичної еліти до системних демократичних змін, соціальна болочість ринкових реформ, першочерговість політичних реформ перед економічними, слабкість громадянського суспільства, сильний вплив країн Заходу на перетворення та ін.

Ключове значення для консолідації демократії має закріплення демократичних цінностей як на елітарному так, так і на масовому рівнях, що потребує відповідних змін у політичній культурі суспільства. Широкий аспект демократичних перетворень охопив усі сфери життя у суспільствах, що трансформуються, й обумовив зміну його ставлення

до ідеології, конкуренції, громадянських прав і свобод, ролі державно-правових відносин та партій.

Стан демократії та перебіг сучасних політичних процесів засвідчує, що консолідаційні процеси не завершені. Зростаюча недовіра до політичних партій і державно-владних структур, політичне відчуження і заперечення ліберальних цінностей, поширення радикалізму та екстремізму зумовлюють соціальну і політичну поляризацію в суспільствах, тим самим стаючи на заваді його консолідації. Окреслені проблеми будуть актуальні для України та українського суспільства яке стоїть на шляху до євроінтеграційних змін.

1. Бусленко В.В. Взаємовідносини влади та опозиції в державах Вишеградської групи : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. 320 с.
2. Лендъел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : монографія. – Ужгород : Мистецька лінія, 2011, 688 с.
3. Маслов Ю.К. Центральна та Східна в пошуках сучасної системи влади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гальветика», 2015. 388с.
4. Наумкіна С. Глобалізація: тенденції інтеграції, універсалізації та поляризації сучасного світу . Політичний менеджмент. 2005. № 6. С. 121–128.
5. Панчак-Бялоблоцька Н. Політична структуризація парламентів країн Центральної Європи : монографія. Львів : ПАІС, 2014.352 с
6. Романюк А. С., Литвин В. С., Панчак-Бялоблоцька Н. В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи : порівняльний аналіз Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 462 с.
7. Стрежнева М. Структурирование политического пространства в Европейском Союзе. МэиМО. 2009. № 12. С. 21–33.
8. Шпакович О. Роль європейських інституцій у розвитку європейського права Право України. 2011. № 5 С. 142–147.

References

1. Buslenko V.V. Vzaiemovidnosyny vlady ta opozytsii v derzhavakh Vyshehradskoi hrupy : monohrafiia. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD», 2019. 320 s.
2. Lendel M.O. Mistseva demokratiia u krainakh Tsentralnoi i Skhidnoi Yevropy : monohrafiia. Uzhhorod : Mystetska liniia, 2011, 688 s.
3. Maslov Yu.K. Tsentralna ta Skhidna v poshukakh suchasnoi systemy vlady : monohrafiia. Odesa : Vydavnychiy dim «Halvetyka», 2015. 388 s.
4. Naumkina S. Hlobalizatsiia: tendentsii intehra-tsii, universalizatsii ta poliaryzatsii suchasnoho svitu. Politychnyi menedzhment. 2005. № 6. S. 121–128.
5. Panchak-Bialoblotska N. Politychna strukturyzatsiia parlamentiv krain Tsentralnoi Yevropy : monohrafiia. Lviv : PAIS, 2014.352 s
6. Romaniuk A. S., Lytvyn V. S., Panchak-Bialoblotska N. V. Politychni instytuty krain Tsentralno-Skhidnoi Yevropy : porivnialnyi analiz Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2014. 462 s.
7. Strezhneva M. Strukturyrovanye polytyches-koho prostranstva v Evropeiskom Soiuzе. МэуМО. 2009. № 12. S. 21–33..
8. Shpakovych O. Rol yevropeiskykh instytutsii u rozvytku yevropeiskoho prava. Pravo Ukrainy. 2011. № 5 S. 142–147.

Klymonchuk Vasy, Ardeli Olexandra Democratic transformations in the post-communist countries of Central and Eastern Europe: the institutional dimension

The changes that took place in the late twentieth and early twenty-first centuries were marked by a number of qualitative transformations in the political life of Central and Eastern Europe. The expansion of the European Union to the east, common to all countries in the region, is the acceleration of the process of transformation of power from a nation-state to transnational megastructures, political centers and supranational bodies. Integration and democratization processes have led to a change in a number of domestic political attributes, the creation of new postmaterial sociopolitical divisions, the formation of more effective institutionalized party and electoral systems, the construction of coordinated mechanisms for the practical implementation of constitutional engineering. executive power, government, court, parliament, parliamentarism.

The transition from an authoritarian / post-totalitarian communist (or socialist) society to the regime from which the political transformation of Central and Eastern Europe began to a market and democratic society was difficult. This, in turn, has left its mark on the political processes in the region. The transformation of the political systems of the CEE states is influenced by the processes of globalization and regionalization. There is no single point of view in the scientific community on the causes of globalization.

Economists argue that globalization is the result of the transnationalization of financial markets. Culturologists believe that globalization is linked to the westernization of culture. According to political scientists, the reason is the expansion of "democratic values". Only the recognition of globalization as an objective process that has a systemic character and covers all spheres of public life is indisputable. As a result of globalization, the world becomes more connected and more dependent on all its subjects.

Keywords: *democracy, political transformations, consolidation of democracy, civil society, political institutions, party building.*